

Bojan Jošt

Filozofija športa kot most med prakso in teorijo športa

Izvleček

Filozofija športa kot ljubezen do modrosti in težnje k vzpodbujanju umnega delovanja v življenju moderne civilizacije postaja pomembna tudi pri obravnavi kulture športa tako s praktičnega kot tudi teoretičnega vidika. Pri tem se filozofija športa ne trudi, da bi natančno opredeljevala svojo vlogo in poslanstvo, ampak predvsem poskuša biti koristna pri prizadevanju za kakovostni razvoj kulture športa. Osnovni namen filozofije športa je, da postavlja vprašanja in išče odgovore glede tistih vsebinskih problemov, ki so aktualni za družbo in posameznika in ki pomagajo k višji kakovosti gibalne športne dejavnosti in zadovoljstvu udeležencev. Filozofija športa proučuje svoj predmet brez predpostavk, kajti te se vedno znova porajajo in spreminjajo. Njena metoda in njen predmet nista trdno dana vnaprej, temveč ju ona sama vsakokrat na novo določa. Proces filozofije, v katerem si človek pridobiva jasnost o sebi in svojem svetu, ni mogoče zaključiti ter predstavlja izvirno nalogo za vsako dobo. Človek je umno bitje in svobodno odloča o sebi. Tako določeno bitje pa potrebuje neprestano razumsko refleksijo o temeljih svoje biti in svojega ravnanja. Filozofska vprašanja zadevajo vsakega človeka, filozofiranje je izvirna dejavnost, ki pripada sebi odgovorni človeški duši. Prvo filozofsko vprašanje »Kaj je šport?« sodi med temeljna ontološka vprašanja filozofije športa, ki za seboj potegne mnoga druga vprašanja, ki terjajo odgovore z različnih filozofskih pogledov (ontologija – metafizika, teleologija, aksiologija, antropologija, etika, estetika, logika, gnoseologija – epistemologija, pragma, terminologija, zgodovina in drugi). Za razvoj filozofije športa ni toliko pomembna njena vertikalna in horizontalna členitev, ampak da je uspešna in koristna pri iskanju odgovorov na aktualna vprašanja in razreševanju problemov športne prakse, znanosti in teorije. Pri tem se filozofija športa vse bolj uveljavlja kot most med prakso in teorijo športa. Šport postaja vse bolj aktualen del življenja sodobne civilizacije in značilno sooblikuje njeno kulturo, ki je vse bolj prepletena z dosežki moderne znanosti in tehnologije, katerih temelji slonijo na filozofiji. Vendar filozofija športa ni in ne sme biti le spoznavna znanost. Je tudi duhovno področje, ki daje smisel praksi in znanosti ter vzpodbuja upanje, pravičnost, lepoto, humanost in mnoge druge vrednote sodobnega življenja ter prispeva k ustvarjalnemu načinu življenja sedanje civilizacije pri razvoju kulture športa.

Ključne besede: filozofija športa, praksa, teorija.

Philosophy of sport as a bridge between sports practice and theory

Abstract

Sports philosophy as the love of wisdom and tendency to encourage rational activities in the life of the modern civilisation has also become important in the discussion of sports culture from both practical and theoretical aspects. Sports philosophy is not striving to precisely define its role and mission, but mostly tries to be useful in endeavours towards quality development of the culture of sport. The basic purpose of sports philosophy is to pose questions and seek answers about those substantive issues that are topical for society and individuals and that help improve the quality of sports activities and satisfaction of stakeholders. Sports philosophy studies its subject without any assumptions, because these are constantly appearing and changing. Its method and subject are not rigorously predefined, as they are redefined anew every time. The philosophical process in which people seek clarity about themselves and their world cannot be completed and it represents an original task for any era. People are rational beings and they decide for themselves freely. However, a creature so determined needs constant rational reflection on the foundations of their essence and their acts. Philosophical questions concern any person; philosophising is a source activity that is innate to a self-responsible human soul. The first philosophical question 'What is sport?' belongs to the basic ontological questions of sports philosophy, drawing behind many other questions that need to be answered from different philosophical aspects (ontology-metaphysics, teleology, axiology, anthropology, ethics, aesthetics, logics, gnoseology-epistemology, pragmatics, terminology, history and others). The vertical and horizontal divisions are not that important for the development of sports philosophy, it is much more important that it is successful and beneficial in the search for answers to topical questions and solving of the problems in sports practice, science and theory. Sports philosophy has been gaining ground as a bridge between practice and sports theory. Sport has become an indispensable part of life in the contemporary civilisation and characteristically co-creates its culture which is increasingly intertwined with the achievements of modern science and technology, the foundations of which rest on philosophy. However, sports philosophy is not and cannot be only a cognitive science. It is also a spiritual realm that gives meaning to practice and science as well as inspires hope, fairness, beauty, humanity and many other values of modern life, also contributing to the creative lifestyle of the modern civilisation in the development of sports culture.

Keywords: sports philosophy, practice, theory

■ Filozofija športa se je in se še razvija na temeljih obče filozofije

Filozofija športa se je in se še razvija na temeljih obče filozofije, ki jo je Platon razumel kot ljubezen do modrosti. V svojem večtisočletnem razvoju se je filozofija ukvarjala s proučevanjem življenja, univerzuma in vseh drugih stvari, ki so bile zgodovinsko vpete v vsakokratno civilizacijo, naravo in kulturo. Filozofija športa se je začela razvijati z začetkom razvoja telesne in športne kulture. V primerjavi z občo filozofijo je filozofija športa relativno mlada strokovno-znanstvena disciplina, ki še vedno išče, odkriva in utemeljuje svoje praktično in teoretično znanstveno poslanstvo. Pri iskanju neke enotne opredelitve filozofije športa se kot edina realnost kaže zgolj različnost pogledov v vsebino, strukturo in poslanstvo filozofije športa. Neke enotne definicije filozofije športa tako ni moč zaslediti. Po Kristanu (2000) je filozofija športa (op. cit.) »*modro, razumsko (racionalno) iskanje resnice o pojavih, procesih, odnosih in namenih te ali one pojavne oblike športa*«. Seveda tudi ta definicija odpira naslednja filozofska vprašanja: Kaj je modro in razumsko? – Kaj je resnica? – Kaj je pojav, proces, odnos? – Kaj je namen? – Kaj je pojavna oblika športa? Vprašanje, ki se postavlja samo po sebi, je: »*Ali filozofija športa potrebuje definicijo?*« Pojem "filozofija" (v grščini *philosophia* "ljubezen do modrosti, *philos* – drag, *sophia* – umetnost) po Jermanu (1994) ni nekaj samoumevnega (op. cit.): »*Vsaka opredelitev filozofije že predstavlja neko filozofsko usmeritev, neko filozofsko pojmovanje*«. Po Sokratu bi morala biti filozofija spoznanje. To pa je ključna naloga znanosti. **Za razliko od posameznih znanosti se filozofija športa nanaša na celotno teorijo in prakso, saj le tako lahko prodira k odkrivanju bistvenih značilnosti, odnosov, vzrokov in posledic ter tako tudi pomaga pri posredovanju smisla in vrednot.** Posamezne znanosti izhajajo iz posebnih predpostavk, ki so potem predmet proučevanja. Filozofija športa proučuje svoj predmet brez predpostavk, kajti te se vedno znova porajajo in spreminjajo. Njena metoda in njen predmet nista trdno dana vnaprej, temveč ju ona sama vsakokrat na novo določa. Proces filozofije, v katerem si človek pridobiva jasnost o sebi in svojem svetu, ni mogoče zaključiti ter predstavlja izvirno nalogo za vsako dobo. Človek je umno bitje in svobodno odloča o sebi. Tako določeno bitje pa potrebuje neprestano razumsko refleksijo o temeljih svoje biti in svojega ravnanja. Filozofska vprašanja zadevajo vsakega človeka, filozofiranje je izvirna dejavnosti, ki pripada sebi odgovorni človeški duši. Filozofija je po Kantu na nek način razsvetljenstvo, ki služi razvoju osebnosti do njene zrelosti oziroma zmožnosti, da se človek poslužuje razuma brez vodstva nekoga drugega. Filozofija športa izhaja iz opazovanja naravnih stvari (= empirije) in na podlagi ugotovljenih dejstev sklepa, da obstoja splošno pravilo, po katerem se stvari ravna.

Osnovni namen filozofije športa

Osnovni namen filozofije športa je po Kretchmarju (1994), *da postavlja vprašanja in išče odgovore glede tistih vsebinskih problemov, ki so aktualni za družbo in posameznika in ki pomagajo k višji kakovosti gibalne športne dejavnosti in zadovoljstvu udeležencev*. Pri tem se v okviru filozofije športa oblikujejo tematske teme glede na opredelitev vsebine predmeta obravnave. Prisotna je visoka vsebinska raznolikost pri določanju tem. *Filozofija športa obravnava predvsem strokovno praktična vprašanja. Pri nekaterih vprašanjih je nemočna in zato išče razlago v znanosti in teoriji, ki postaja vse bolj pomem-*

ben del strokovne obravnave in tudi motor razvoja gibalno športne dejavnosti (Wuest in Bucher, 1999). Zaradi tega se mora filozofija športa povezovati in razvijati skupaj z znanostjo (Massengale in Swanson, 1997).

Da bi torej lahko ubežali nevednosti v športu, moramo filozofirati, s čimer si pomagamo pri iskanju vzrokov ter razlag dogodkov in procesov, ki potekajo v našem izkustvenem svetu. S pomočjo osebne filozofije športa človek deluje, ustvarja, gradi razumski ter čustveni pogled na svet športa oziroma kulturo športa. Filozofija športa obravnava šport vedno celostno, pri tem pa uporablja izključno miselne metode.

Osnovni smoter filozofije je, da najprej postavlja vprašanja in nato tudi išče odgovore. Med osnovna vprašanja filozofije športa sodijo:

Kaj je športna aktivnost?

Kaj je šport, kultura športa, telesna kultura?

Kakšne so vrednote in želje, povezane s športno aktivnostjo?

Ali bomo zaradi športne aktivnosti bolje živeli?

Kakšen je osnovni namen športne aktivnosti?

Kakšni so osnovni smotri in cilji športne dejavnosti?

Kaj pomeni športna aktivnost za naše življenje?

Ali bomo zaradi športne aktivnosti bolj zdravi?

Ali nam je športna aktivnost všeč, privlačna, lepa?

Katere športne zvrsti so nam ljubše, bolj privlačne in bolj pomembne?

Ali bomo zaradi športne aktivnosti bolj uspešni na delovnem mestu in poklicu?

Katere gibalne športne zvrsti so primerne za nas in zakaj?

Kaj moramo narediti, da bomo dosegli cilje?

Katero pot naj izberemo, da bomo uspešni?

Ali smo prepričani, da je izbrana pot pravilna?

Kdaj bomo ustrezno pripravljeni, da bomo lahko uspešni?

Ali bi lahko bili še boljši?

Zakaj smo bili oziroma nismo bili uspešni?

Kakšen smisel ima doseganje svetovnega rekorda za vsako ceno?

Ali se v športni dejavnosti ugodno počutimo in imamo občutek poštenega delovanja, igre, participacije?

Ali nam lahko dosežki športne dejavnosti poplačajo trud, ki ga vlagamo v izvedbo te dejavnosti?

Ali bomo s pomočjo športne dejavnosti lahko postali bolj slavni in priljubljeni?

Ali nam lahko pri športni dejavnosti bolj pomaga znanost – kje, kdaj in kako nam lahko pomaga?

Vprašanj, ki jih obravnava filozofija šport, je še veliko več. Odgovore na vprašanja filozofije športa si vsak posameznik neprestano išče s pomočjo metod filozofskega delovanja. Te so se danes močno razvevale in povzročile diferenciacijo obče filozofije športa na posamezne discipline filozofije športa (Haag, 1996).

Predmet obravnave filozofije športa je šport oziroma kultura športa

Vprašanje »Kaj je šport?« sodi med temeljna ontološka in spoznavna vprašanja filozofije športa. Prav gotovo šport postaja vse bolj

pomembno področje človekovega življenja in ustvarjanja moderne kulture bivanja. Beseda "šport" po angleško "sport" izhaja iz stare francoske besede "desport" z direktnim pomenom: kratkočasje, zabava, razvedrilo, igre, tekmovalstvo (povzeto po F. Pediček, 1970). Pojem "šport" se je skozi zgodovino neprestano spreminjal in ga je zaradi njegovega obsega in kompleksnosti težko definirati [lat. *definitio* "omejitev; določitev; slov. vsebinska določitev pojma]. Bistveno za ontološko pojmovanje športa je razumevanje pojma »dejavnost« [lat. *actus*; gr. *energeia*], ki pomeni »uresničitev odločitve ali volje« oziroma nekaj, kar je »konkretno storjeno, udeleženo«, ne pa zgolj mišljeno, nameravano, hoteno, verbalizirano. Morda bi s pojmom »šport« lahko razumeli globalni svetovni fenomen oziroma pojav, ki ga predstavlja množica med seboj povezanih ali tudi nepovezanih dogodkov, prireditve, manifestacij, katerih jedro tvori človekova psihofizična in socialna dejavnost kot posebna oblika njegove zavestne oziroma smotrne aktivnosti, s katero ustvarja specifično kulturo športa.

Kultura športa po Scheinu (1987) predstavlja vse latentne in manifestne oblike, načine in vzorce naučenega, socializiranega izražanja človekove aktivnosti, obnašanja, ravnanja, čutenja, vrednotenja, mišljenja in ustvarjanja v športu, ki ga predstavlja množica elementarnih športnih zvrsti-panog, katerih vsebino in pomen tvorijo specifična vedenja in znanja, taktike in tehnike gibanja, sposobnosti, zmogljivosti, spretnosti, umetniške sestavine in tehnologija.

Kultura športa je del socializirane oblike človekove dejavnosti:

- ki je sestavni in neločljivi del splošne civilizacijske kulture človeka;
- ki omogoča višjo kvaliteto človekovega življenja, saj v osnovi omogoča zadovoljevanje najbolj osnovnih bioloških in socialnih potreb ter ravnovesje duha in telesa kot prvine zahteve za človekov obstoj, rast in razvoj oziroma ohranjanje in krepitev njegovega zdravja;
- ki ima v sebi iste biofiziološke in psihosocialne značilnosti, kakor vsako drugo delo;
- v kateri človek nastopa kot nedeljiva telesna, duševna in družbena celovitost ali totalnost;
- ki se praviloma izvaja v prostem času na svoboden in neprisiljen način;
- za katero je značilno raznovrstno gibalno (motorično) izražanje oziroma obnašanje;
- s pomočjo katere razvijamo in ohranjamo osnovne motorične oziroma psihofizične sposobnosti (moč, hitrost, koordinacijo, preciznost, timing, gibljivost, ravnotežje, vzdržljivost);
- ki se v najširšem smislu besede pojavlja kot biotična in socialna potreba človeka (Petrovič in Doupona, 1996);
- ki omogoča dosegati vrhunske dosežke posameznikov;
- v kateri naj bi prevladovala svoboda, sproščenost in odsotnost strahu s težnjo po premagovanju samega sebe in doseganju vrhunske ustvarjalnosti (Petrovič s sod., 1991);
- ki jo je treba uveljaviti kot sredstvo trajnega prizadevanja za spoznavanje samega sebe, samouravnavanje, duhovno-vrednostno obogatitev, nove razsežnosti doživljajskega sveta (Petrovič s sod., 1991);

- ki kot pojavna oblika človekovega vedenja in ravnanja izhaja iz njegove generične potrebe po gibanju, ki se je od življenjske nujnosti pri boju za preživetje preoblikovalo v športno gibanje z najširšimi vrednostnimi, estetskimi in etičnimi prvinami izražanja človekovega fizisa;
- ki je vedno pod vplivom splošnega svetovnega nazora, parcialnih družbenih značilnosti, lokalne politike, ravni razvoja človekove in družbene zavesti, razvitosti ekonomskih dejavnikov, razvitosti dejavnikov civilne družbe in človekovih pravic;
- ki je postala sredstvo združevanja ljudi po celem svetu ne glede na njihovo ideologijo, stališča in poglede. Športna kultura združuje narode, kontinente, pomirja politične napetosti in usmerja pozornost ljudi k skupnim mirnim vzvišenim ciljem življenja;
- s katero se ukvarjajo stari in mladi ne glede na spol, raso, veroizpoved, nacionalno pripadnost in državljanstvo;
- ki je kot integralni člen vse bolj vpeta v najbolj bistvena področja družbenega delovanja, socialo, družino, zdravje, šolstvo, gospodarstvo, turizem, vojsko, znanost, ekologijo-okolje in državno upravo;
- katere pomembnost za razvoj kvalitete življenja človeka in družbe postaja tako velika, da se vse bolj pojavlja kot sredstvo politike, ki ureja in usmerja življenje posamezne družbe. Priča smo že mnogim deklaracijam, protokolom, zakonom, ki urejajo posamezne pojave in odnose v športu;
- katere uspešnost ima posledično zaradi vpetosti v sestavni del človekovega in družbenega življenja tudi najširše razsežnosti, kot so: moralno-etične, humanistične, zdravstvene, razvojne, regeneracijske, mobilizacijske, tehnične, gospodarske, družbene, politične, psihološke, preživetvene, vrednostne (Bolle de Bal, 1990);
- ki se vse bolj razvija v socialno ekonomskem smislu kot resna gospodarska dejavnost tako v sektorju primarnih kot tudi sekundarnih in terciarnih ekonomskih dejavnostih. Hkrati je ta dejavnost povezana s turizmom, zdravjem in industrijo. Danes se v šport vnaša vse več elementov elitnega profesionalnega, včasih tudi teatralnega športa. Športniki pri tem sodelujejo v imenu tistih akterjev, ki potrošniško usmerjeni javnosti v zameno za plačilo ponujajo svoje storitve preko svojih managerjev in delodajalcev. Uspešnost športnikov se v tem segmentu športa meri z drugačnimi včasih tudi "nešportnimi" merili. Zahteve javnosti, velika pričakovanja, populizem medijev ustvarja kult šampionov, športnih zvezd, ki naj bi po Petroviču (1981) katarzično nadomeščali vse tisto, kar običajen zemeljski človek ponavadi nima, ne more imeti, si pa vsekakor to želi. Šport predstavlja skoraj idealno medijsko sredstvo za informiranje ljudi, njihovo ozaveščanje, premagovanje kratkočasnega, ustvarjanje virtualne povezave s problemi športnikov, iskanje afer, ustvarjanje idolov v očeh mladih, ki s svojo športno dejavnostjo lahko razrešijo večino življenjskih problemov itd. Šport postaja prav po zaslugi medijev vse bolj koristno in zaželeno propagandno sredstvo za promocijo industrije, blaga in storitev in tako postaja sestavni del ekonomskega življenja v vseh družbah tega sveta. To pomeni, da šport postaja tudi industrija zabave, prostega časa, zdravega načina življenja, rekreacije itd. V zadnjem času se poskuša uspešnost v športu vse bolj

povezovati z zasluži športnikov. Tovrstno predstavljanje uspešnosti v športu lahko pomeni po Pedičku (1970b) tudi njegovo svojevrstno odtujitev, saj je šport na ta način postal eno od sredstev potrošniške družbe, ekonomske promocije in reklame, kar pa je dokaj odmaknjeno od temeljnih vrednot športa. Šport mora ohraniti svoje humane značilnosti, mora biti namenjen najširšim množicam ljudi in temeljni nosilci športa na vseh ravneh organiziranega športa se morajo boriti proti dejavnikom raznovrstnega izkoriščanja udeležencev športa. Ko postane šport čisti "ekonomski poslovni odnos", mora družba vzpostaviti mehanizme, po katerih bo ta odnos regulirala tako, kakor tudi regulira druga področja poslovnih odnosov.

Kultura športa je način življenja družbe

Kultura športa je proizvod skupine – družbe, je način življenja družbe, ki se ga je potrebno naučiti. Posameznik se mora po Haralambosu (1999) »*naučiti kulture svoje družbe*«, saj je kultura način in skupen vsebinski vzorec življenja njenih članov, ki se prenaša iz generacije v generacijo. Kultura je posledica zgodovinskega delovanja družbe in vzrok prihodnje poti družbenega razvoja. Po Kluckhohnu (1951) »*je kultura načrt za skupno življenje, ki mu sledijo člani določene družbe. Brez skupne kulture člani družbe ne bi mogli komunicirati in sodelovati, kar bi povzročilo zmešnjavo in nered. Kultura ima zato dve bistveni značilnosti: prvič, je naučena, in drugič, je skupna*«.

Kulture športa se moramo naučiti, tako kot se mora novorojenček naučiti splošnih vedenjskih vzorcev, nujnih za življenje v človeški družbi (Aronson, Wilson in Akert, 1998). Otrok se mora veliko naučiti. Da preživi, mora poleg zadovoljitve osnovnih bioloških potreb spoznati in se naučiti veščin, praktičnih in teoretičnih znanj, sprejetih vzorcev vedenja v družbi, v kateri se je rodil. Med učenje sodi tudi kultura športa. Posameznik naj bi se naučil športnih zvrsti in panog, razvil določene spretnosti in veščine, povezane s tehniko športnih gibanj, naučil pravil in norm športnega obnašanja, prevzel pozitivne vrednote športa, spoznal zgodovino in druge teoretične vidike športa, spoznal in obvladal tehnologijo športa, razvil kompetentnost za prevzem določenih statusnih vlog v organizacijski kulturi športa itd.

Kultura športa je družbena stvaritev

Kulturo športa je potrebno ločiti od vsega, kar je naravno in ni proizvod človekove dejavnosti. Kultura ni ustvarila narave in človeka kot dela te narave. Zato pa so vsi naravni potenciali temelj za razvoj kulture na splošno in tudi kulture športa kot njene sestavine. Za razvoj kulture športa, še zlasti, ko govorimo o gibalni ekspresiji športnikov, so še kako pomembne športnikove generične bio-psiho-fizične sposobnosti oziroma zmožnosti. Te potencialne človekove lastnosti niso nastale kot produkt kulture, so pa ključne za to, da jih kultura športa v procesu svojega nastanka in razvoja uporabi za ustvarjanje svojih proizvodov. Človekova narava je sestavni del naravne evolucije, pri kateri je človek po darvinističnemu vidiku le člen v drevesu življenja. Vendar pa je človek po Charlesu Darwinu (1809–1892) predvsem izpostavljen kulturnemu oblikovanju in postaja od kulture tudi vse bolj odvisen (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1991). Kultura športa ni ustvarila naravnih danih aktivnosti, kot so hoja, teki, skoki, meti, tvorjenje glasov, kretanje telesa itd., ampak jih lahko zgolj transformira v določene športnokulturne oblike gibanja. Za nastanek, izražanje in razvoj

kulture športa tako v ontološkem smislu ni toliko pomembno, da npr. hodimo (zato je poskrbela narava), ampak predvsem način, kako hodimo (tehnika), in namen, zakaj hodimo (smotri, cilji). Področje genetsko prirojene osnovne motorike zato samo po sebi ni del kulture športa, ampak samo temelj, na katerem se kultura športa lahko gradi. Elementarne naravne motorične sposobnosti so bazične za nastanek, izražanje in razvoj športnih gibanj in drugih specifičnih kultur gibalnih dejavnosti na različnih področjih človekovega življenja in delovanja (industriji, zdravju, šolstvu, vojski, policiji, socialnih aktivnostih, hišnih opravilih, družinskem življenju, hobijih, umetnosti, raziskovalni dejavnosti itd.).

Vsakršna kultura športa oziroma njena subkultura vsebuje množico različnih vzorcev vedenja in obnašanja. Določeni vzorci vedenja se integrirajo in predstavljajo vzorec skupnega obnašanja. Manj, ko je kultura športa integrirana, bolj so njene sestavine neodvisne. Tako se znotraj sistema kulture športa oblikujejo tudi njeni subsistemi (kultura športne panoge, kultura društva in zveze društev, kultura olimpizma itd.). Danes prestavlja strukturo kulture športa množica športnih zvrsti, znotraj katerih veljajo pravila, po katerih se izvajajo (Worth, 1994). Športne zvrsti so podlaga za razvoj športnih organizacij (društev, zvez, panog), te pa osnova organizacijskega obnašanja in čutenja posameznikov v športu (Moorhead in Griffin, 1995). V vsaki kulturi so nekateri subsistemi bolj pomembni kot drugi. Tudi v Sloveniji se športne panoge razlikujejo med seboj glede na njihovo poznavanje, priljubljenost in pomembnost (Jošt in sod., 1998). Zato se pozornost laične in športne javnosti bolj usmerja (fokusira) na bolj pomembne družbene subsisteme kulture športa. Modernega športa si skorajda ne moremo več predstavljati brez duha olimpizma in v praksi udejanjenih olimpijskih iger. Te imajo že več kot stoletno tradicijo in pomembno prispevajo k integraciji kulture športa v svetovnem okviru (Morris, 1996).

Bolj, ko je kultura športa integrirana, težje se spreminja in bolj upira spremembam. V kolikor prihaja do sprememb, so te povezane z močnimi čustvenimi afekti in včasih lahko privedejo celo do kulturnega kolapsa. Kultura športa bi morala biti odprta za spremembe in dopolnitve. Svet se na splošno in tudi na področju kulture športa razvija z veliko naglico. Prodor interneta je npr. že povzročil drastične spremembe v mnogih kulturah tega sveta. Nobena kultura ne more biti v celoti integrirana. Integracija, kot je zapisal Kroeber (1952), »*je le idealni pogoj oziroma ideja posameznikov, ki pa v zgodovini ni bila nikoli uresničljiva*«, tudi ne v najbolj totalitarnih sistemih in družbenih ureditvah. Tako kultura ni nikoli povsem kompletno integrirana in nikoli ne more biti povsem racionalno načrtovana. Največkrat je le odraz zgodovine družbenih procesov. Vsaka kultura vsebuje nekonistentnosti in neučinkovitosti.

Kultura športa doživlja znaten razcvet in razvoj ter postaja pomemben del kulture življenja sodobne civilizacije po vsem svetu (Horne, Tomlinson, Whannel, 1999). Kultura športa je neločljivo povezana z organiziranostjo športa, ki predstavlja temeljno orodje za njeno ekspresijo in razvoj (Robbins, 1991). Športno dejavnost se poskuša vse bolj približati posamezniku ne glede na njegovo starost, družbeno poreklo, spol, poklic, izobrazbo, politično pripadnost, svetovno nazorsko prepričanje in druge dejavnike. Z razvojem kulture športa se vse bolj kaže njeno prepletanje z znanostjo in tehnologijo. Vse bolj se potrjuje misel Martina Heideggerja (1889–1976), ki je področje tehnike in tehnologije opredelil kot zgodovinski način, v katerem se razkriva bit življenja in kulture. Pri znatnem razmahu kulture športa se odpira množica vprašanj, ki se

dotikajo tako športne prakse kot tudi teorije športa. Zdi se, da vse bolj pomembno vlogo pri razreševanju današnjih vprašanj prakse in teorije športa dobivata filozofija športa in z njo neločljivo povezana znanost o športu.

■ Značilnosti filozofije športa

Filozofija športa se kaže z naslednjimi značilnostmi:

- umno – modro delovanje, razumska refleksija o temeljih biti (resnično – dobro – lepo) in ravnanja;
- usmerjenost k iskanju bistvenih značilnosti, resnice, splošnih zakonitosti, logosa;
- usmerjenost v doktrinarost in konceptualnost: oblikovati čvrst (konsistenten) in logično povezan (koherenten) miselni sistem, teorijo;
- celovitost proučevanja: pogled na celoto, holistični pristop;
- osmišljevanje dejstev, izkušenj, spoznanj;
- odpiranje novih vprašanj, ugotavlja praznin in oblikovanje teoretičnih predpostavk;
- usmerjenost v kakovost proučevanja: bolj pomembna kot kvantiteta je kvaliteta;
- povezovanje prakse in teorije;
- povezovanje in integracija različnih strokovnih in znanstvenih področij, ved in disciplin (humanističnih, družboslovnih, specialnih pedagoških, didaktičnih, naravoslovnih, tehničnih in medicinskih ved). Filozofija po Kristanu (2000) »povezuje in osmišlja spoznanja znanstvenih disciplin posamezne vede v enotno teorijo.« Po Hribarju (1991) filozofija igra tudi integracijsko vlogo, še zlasti pri proučevanju istega predmeta ali področja s strani več znanstvenih disciplin.
- nenehno preverjanje, kritičnost in skepsa (dvom): nobena spoznanja niso dokončna, vse se spreminja, z drugega zornega kota se stvari vidijo drugače ..., celoten razvoj filozofije je potekal kot kritika predhodnih nauk in nazorov;
- usmerjenost k diskurzivnemu, abstraktnemu razčlenjevanju, analiziranju, sklepanju, logičnem dokazovanju na podlagi razmišljanja in sinteza v smislu oblikovanja novih spoznanj in idej;
- usmerjenost k ovrednotenju in ocenjevanju spoznanj, dejstev, stvari, dogodkov z vidika etike, morale oziroma humanistike, aksiologije, teleologije, estetike;
- argumentiranost: razprava poteka na osnovi argumentiranih dejstev;
- urejenost terminologije; ob upoštevanju vsebine, jezika in drugih okoliščin;
- »brezpredpostavkovnost«; predpostavke niso potrebne, niti se k njim ne teži;
- pojasnjevanje, razlaga, predvidevanje, transformacija;
- zanesljivost, veljavnost, objektivnost proučevanja;
- zgodovinskost; filozofija se stalno razvija in je v vsakem zgodovinskem obdobju izpostavila svojevrstne teme, poglede, nazore, usmeritve in nauke;
- aktualnost; filozofija se pojavlja vedno in povsod v vsakem času in spremlja človeka ter človeštvo v celoti v vsakem tre-

nutku, na nek način deluje kot luč, ki osvetljuje prostor, brez nje bi bile človekove spoznavne možnosti zelo šibke.

■ Struktura filozofije športa

Filozofija športa se je začela razvijati na temeljih obče filozofije, za katero je značilen več tisočletni razvoj. Ta je potekal s proučevanjem različnih filozofskih vprašanj, ki so zadevala svet v svojem času in prostoru. Skozi zgodovino se je obča filozofija razvijala preko različnih pogledov, naukov, usmeritev, prepričanj in celo šol (Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1991). Novi pogledi so običajno nastajali na podlagi kritične obravnave predhodnih pogledov. Filozofija športa se ukvarja s podobnimi vprašanji kot obča filozofija in njene discipline. Med avtorji so glede delitve filozofije in znanosti na posamezne discipline prisotni različni pogledi in polemične razprave (Pediček, 1992; Kristan, 2000; Starosta, 2010). Tako se danes področje filozofije športa razvija s pomočjo naslednjih disciplin oziroma vidikov.

Ontologija (gr. *tò ón* – bitje, bivajoče) je filozofska disciplina, ki vprašuje po prvih vzrokih in principih bivajočega ter poskuša opredeliti bistveno, obče, splošno kot nekaj, kar je mnogim pojavom skupno, kar jih povezuje, združuje. Teži tudi k odkrivanju in pojasnjevanju osnovnih vzročno posledičnih odnosov.

Eksistenca (nlat. *existentia* iz lat. *Existere* – bivati, obstoj, obstanek, življenje) je filozofska disciplina oziroma filozofska smer, ki trdi, da je bivanje pred bistvom. K tej disciplini se uvrščajo tudi pripadniki nominalizma in fenomenologije.

Esenca (lat. *essentia* – bistvo, celotnost bistvenih lastnosti česa) je filozofska disciplina, ki stremi k ugotavljanju bistva in splošnih značilnosti pojavov. To so značilnosti, ki se kot skupne lastnosti kažejo v nizu raznovrstnih pojavov. K tej disciplini se uvrščajo tudi pripadniki konceptualizma.

Teleologija (gr. *télos*, *teleos* – smoter) je filozofska disciplina, ki proučuje namen in smotre. Je nauk o končnih smotrih stvari; tudi nauk, ki trdi, da so vsi pojavi smotni in da ima vse dogajanje vnaprej določeni smoter.

Pragma (gr. *prâgma* – dejanje, opravke, stvar) je smer v filozofiji, ki trdi, da je merilo resnice njena praktična vrednost, korist in trdi, da se resnica izraža v uspešni akciji, tj. praksi (gr. *prâksis* – dejanje, ravnanje, stvar).

Aksiologija (gr. *aksía* – vreden, dragocen) je filozofska disciplina, ki proučuje vrednote in postavlja problem vrednot in vrednotenja v središču filozofije.

Filozofska etika (gr. *êthos* – običaj, nprav; lat. *norma* – pravilo) je nauk o dobrem in proučuje obnašanje človeka z vidika tistega, kar je dobro, pravično, smiselno in umno. Njen predmet raziskovanja so pojavi moralne narave; sreča, smisel človekovega življenja, svoboda – nesvoboda, zasluga in krivda.

Estetika (nlat. *aesthetica*; gr. *aisthetiké* – občuten, zaznaven) je filozofska disciplina, ki obravnava splošno določenost lepega, umetniško vrednost, estetski učinek in oblike estetskega čutenja in doživljanja.

Logika (gr. *logikè téchne*) je filozofska disciplina, ki proučuje pravilne izpeljave in urejeno mišljenje. Pogosto avtorji delijo logiko na formalno ali elementarno logiko, ki se ukvarja z oblikami in načeli zagotavlja-

nja pravilnosti mišljenja (pojem, sodba, sklep), in metodologijo, ki se ukvarja z različnimi načini in postopki raziskovanja in dokazovanja.

Gnoseologija (gr. *gnōsis* – spoznanje) je spoznavna teorija in teorija znanosti. Kot filozofska disciplina obravnava pogoje, bistvo in meje spoznanja. Spoznavna znanost (= epistemologija, gr. *episteme* – znanje ali spoznanje) se ukvarja s predpostavkami in osnovami spoznanja znanosti. Pri tem pojasnjuje ter kritično pretresa njihove metode, načela, pojme in cilje.

Terminologija je veda o strokovnem izrazoslovju, ki je podlaga za razvoj strokovnega jezika. Področje vključuje tudi etimologijo, ki proučuje izvor besed.

Filozofska antropologija (gr. *ánthropos* – človek; *lógos* – veda) proučuje človeka, spoznava njegovo naravo, bistvo, samoosmisle, samouresničitev in humanistične vidike življenja. Filozofska antropologija po Knellerju (1965) celostno obravnava človeka in naj bi varovala spoznanja o človeku pred težnjami po poenostavljanju, ki je v nasprotju s temeljnim antropološkim spoznanjem: »Človek je celota in "celost" in ga ni mogoče razdeliti niti v znanstvenih teorijah niti ne glede na metode njegovega proučevanja.« Filozofska antropologija športa se povezuje s kinantropologijo, ki znanstveno proučuje fenomen gibalne aktivnosti človeka in z njo povezane psihofizične in socialne dejavnike. Po Pedičku (1970) je antropološki vidik tisti, ki pri kompleksni obravnavi vprašanj športne in telesne kulture zajema filozofski, pedagoški, psihološki, sociološki in duševno higijenski pogled.

Filozofija športa se v športni praksi lahko deli na posamezne specialne discipline tudi glede na prevladujočo dominacijo namenske oblike športne dejavnosti, kot sta npr. filozofija tekmovalne športne dejavnosti in filozofija športne rekreacije in vadbe za razvoj psihofizične zmogljivosti ter zdravlja.

Sicer pa se sodobna filozofija športa ne bi smela pretirano obremenjevati z njeno členitvijo na posamezne discipline oziroma vidike. Za njen razvoj so po Kretschmarju (1994) predvsem pomembne aktualne teme, ki bodo koristile temeljnemu namenu in izročilu filozofije športa in telesne kulture. Če uporabimo misel Wilhelma Diltheya (1833–1911) si noben filozofski nazor ne more lastiti edine resnice, ampak nam pokaže samo enega od možnih vidikov.

■ Filozofija športa je prepletena s praktično, diskurzivno, teoretično in ustvarjalno-umetniško zavestjo človeka

Filozofija športa je prepletena s praktično, diskurzivno, teoretično in ustvarjalno-umetniško zavestjo človeka. Mejna ločnica med posameznimi oblikami zavesti se spreminja in je propustna. Med njimi ni nekih trdnih pregrad. Osnova filozofskega delovanja je miselna, razumska, zavestna dejavnost človeka in je odvisna od njegovih spoznavnih ter ustvarjalnih sposobnosti. Filozofsko delovanje človeka temelji na zavedanju. Zavedanje pomeni osnovo zavestne, miselne in razumske aktivnosti človeka. Pojem »zavedati se« pomeni zbuditi se iz stanja brez zavesti. Zavest je lastnost človeka, da se zaveda svojega obstoja in delovanja. Zavest pomeni zavedanje v kognitivnem, konativnem, čustvenem, moralno etičnem, socialnem, ustvarjalnem, umetniškem in spoznavskem smislu.

Filozofija športa in praktična zavest

Praktična zavest je po Giddensu (1984) sestavljena iz vsega, kar je posamezniku samoumevno, kako se dogaja, ne da bi bil sposoben temu dati diskurzivni in teoretični izraz. Praktična zavest (gr. *praxis*, dejanje, ravnanje, stvar) temelji na neposredni, čutni človekovi dejavnosti. Oblikuje se na podlagi praktičnih izkušenj, spretnosti, sposobnosti, rutin, utrjenih tehnik in vedenju. S pomočjo praktične zavesti se uporabljajo praktična vedenja, spretnosti in veščine. Biti uspešen v praksi pomeni biti usposobljen za opravljanje določenih praktičnih nalog, dejanj in opravil. Človek se v praksi nahaja v naravnem in kulturnem okolju, ki ga samo v določeni meri pozna. Zavedni del kulturnega okolja predstavlja tisti del kulture, ki je človeku neposredno dosegljiv. Iz narave in kulture, ki obdajata človeka, izhaja človekova subjektivna izkušnja, ki ga vodi skozi njegovo življenje. Človek oblikuje svojo kulturo s pomočjo zgodovinske izkušnje in v odvisnosti od življenjske realnosti časa, v katerem živi. Svoj vsakdanji svet doživlja predvsem kot prostor svojih realnih dejanj in le drugotno kot predmet svojega razmišljanja. Za spoznavanje in razumevanje svojega vsakdanjega praktičnega sveta je človek običajno zainteresiran do tiste mere, ki mu je potrebna, da v njem uspešno deluje in kvalitetno živi.

Praktična zavest povzroča rutinsko obnašanje. Rutina je temeljni element vsakdanjega delovanja in pomeni ponavljanje praktičnih dejavnosti, ki se jih opravlja na isti način. Rutina se po Andolškovi (1995) oblikuje v tradiciji, navadah in običajih. Rutina ima vitalen pomen za psihološke mehanizme (ib.), ker v njej temelji ontološka varnost in zaupanje ljudi v vsakdanji potek družbenega življenja. Kadar se rutine porušijo, se lahko vzpostavi strah, ki zablokira normalno delovanje in povzroči nelagodno počutje.

Na ravni praktične zavesti človek kot socialno bitje vsakodnevno deluje s pomočjo zdravega razuma. **Zdrav razum je socializirana oblika razuma, ki ga človek deli z drugimi v normalnih, samoumevnih rutinah vsakdanjega življenja.** Praktična zavest obsega vsa področja človekovega življenja. Po Haagu (1996) je praksa v športu in telesni kulturi dokaj pomembna. Šport je v osnovi v prakso usmerjena dejavnost, v kateri prevladujejo športne tehnike, spretnosti in veščine. Te se udeležujejo skozi različne vzorce športno kulturnega obnašanja in čutenja, odvisno od namena, smotrov, želja in ciljev udeležencev športa. Uspešnost v tekmovalnem športu je odvisna od športnih dosežkov, ki so praviloma posledica izoblikovanih tehnik, veščin in rutin ter temeljijo na praktični zavesti. Nekateri vrhunski športniki dokaj težko artikulirajo svojo tekmovalno uspešnost ali neuspešnost na ravni diskurzivne zavesti, ker ne razumejo in poznajo teorije športa. Navkljub temu pa so lahko izjemno uspešni v športu. Razlog je dokaj enostaven, svojo tekmovalno uspešnost lahko dosežejo zgolj na ravni rutine, osvojenih tehnik ter veščin in spretnosti. Gibanje športnika poteka preko njegove zavestne in podzavestne regulacije gibalne dejavnosti. Pri tem so za športnikovo razumevanje gibanja pomembne njegove praktične izkušnje. Te so morda v skladu z empirističnim pogledom še najboljši vir spoznanj, saj je temelj duhovnih spoznanj zasidran v čutnih izkušnjah. V samospoznavanju svoje notranjosti lahko športnik odkriva sebi lastno naravo. Za izvedbo izbranih tehnik gibanja so pomembni gibalni programi, ki se praviloma realizirajo na ravni gibalnih avtomatizmov v prostoru in času, ki sta po Kantu (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1997) vnaprej vsajena v temelje čutnega zaznavanja človeka in predstavljata pogoj praktičnega čutnega zora. V športni dejavnosti se v fizikalnem smislu manifestirajo telesa športnikov,

pri čemer se merijo njihovi učinki v določenem prostoru z različnimi merskimi postopki in izražajo z različnimi merskimi enotami. V največ primerih so dosežki športne dejavnosti povzročeni s številnimi nepredvidljivimi dejavniki, ki lahko povsem slučajno vplivajo na telesa športnikov, ne da bi se športniki tega delovanja sploh zavedali. Po Starcu (2003) bi lahko povzeli misel, *da športnik najprej nastopa kot telo oziroma biološki stroj, pri čemer uspešnost tega stroja določa tudi njegov športni in družbeni status*. Rezultati športnikov so v praksi odvisni zgolj od stotinke sekunde, enega zadetka, vpliva vetra in številnih drugih mehanskih nepredvidljivih dejavnikov. Po podelitvi priznanj nikogar več ne zanima, koliko duhovne in psihofizične energije je posamezni športnik vložil v svoj dosežek, pomembna je le stopnička in blišč, ki ga prinaša. Zaradi tega bi lahko v skladu z utemeljiteljem humanizma Petrarkom Francescom (1304–1374) predvsem izpostavili misel Pedička (1970), naslovljeno športnikom, da bi v športu, tudi ko ne gre vse po načrtih, »ne izgubili, temveč našli – ČLOVEKA«.

Filozofija športa in diskurzivna zavest

Človek teži k pojasnjevanju prakse, njenemu posploševanju, urejanju, sistematiziranju in racionalnim razlagam. To pa je že prehod od življenjske konkretnosti k abstraktnemu, od prakse k teoriji oziroma k diskurzivni (= razumski, logični) zavesti. **Diskurzivna zavest (lat. *discursus* razgovor) pomeni obliko zavesti, ker človek lahko svoje misli izrazi govorno (verbalno).** V osnovi govor temelji na jeziku kot sredstvu komunikacije. Ta oblika je po Trstenjaku (1988) značilna za človeka, ki pojme, besede, simbole ustvarja, razlaga in uporablja. Jezika se je treba naučiti. Zaradi tega je diskurzivna zavest tudi naučena zavest. Vsak človek se je sposoben naučiti katerega koli jezika. Danes je na svetu okoli 5000 jezikov, ki so prisotni v vseh družbenih skupinah in okoljih (Aitchison, 1996). Govorna komunikacija poteka s pomočjo jezika, ki vsebuje svojevrstno formalno logično strukturo. Logični jezik pa omogoča formalno logično tj. teoretično sklepanje, ki poteka na osnovi medsebojno povezanih stavkov, dejstev in ugotovitev. To pa je že področje znanosti in teorije, ki neprestano teži k oblikovanju novega znanja in njegovemu povratnemu prenosu v življenjsko prakso. Človek je sposoben svoje misli izraziti z govorom v ustni in pisni obliki. Lahko pa se izraža tudi z drugimi oblikami, še zlasti na področjih kulture, športa, tehnike, umetnosti.

Diskurzivna zavest vsebuje zavest sklada vednosti, teoretično zavest in ustvarjalno ter umetniško zavest. Zavest sklada vednosti pomeni sklad splošne informiranosti človeka. Sklad vednosti se oblikuje na podlagi subjektivnih izkušenj, pragmatičnega obvladovanja situacij pri rutinskih opravilih, z dedovanjem, vzgojo, družbenimi razmerami, kulturo, zgodovino, prebiranjem literature, s pomočjo medijev (televizije, radia, časopisnih virov, računalniških omrežij oziroma interneta).

Odnos med filozofijo športa in znanostjo – teorijo

Začetek znanstvene filozofske misli sega daleč v zgodovino. Na določena vprašanja ni bilo mogoče odgovoriti brez tehtnega, globokega premisleka. Ta premislek pa uvaja to, čemur se danes reče logično mišljenje in predstavlja osnovo vsakršnega sklepanja. Na podlagi opazovanja dejstev objektivne stvarnosti se s pomočjo sklepanja lahko izpelje splošni sklep, ki ima veljavnost hipoteze. Splošnost sklepa daje trditvi videz zakonitosti in s tem tudi splošne veljavnosti. To pa je osnova teoretskega mišljenja. Na razvoj

znanstvene misli lahko negativno vpliva praktični interes. Praktični interes pomeni reševanje problemov od enega do drugega konkretnega primera in zato praviloma onemogoča, da bi izkušnje proučevali od daleč, z odstopom ter ugledali določene zakonitosti. Šele, ko se doseže ta odstop, se lahko znanstveno razmišlja in raziskuje bistvene plati pojavov.

Filozofija skuša razlagati snov vedno celostno, pri tem pa uporablja izključno miselne metode dokazovanja. Znanost pa je tisto umevanje sveta, pri katerem se pojasnjuje svet s sistemom trditev, ki se jih lahko dokaže empirično, to se pravi s poskusi oziroma s čutno predmetno izkušnjo. Močan zagon znanstvenemu mišljenju in metodologiji je dal Galileo Galilei (1564–1630), ki je menil, da je bistvo dejanskosti možno in potrebno določiti s številčnimi razmerji, torej kvantitativno. V skladu s tem je razvil tudi metodo, ki je postala temelj za raziskovanje predvsem v naravoslovnih znanostih. Najprej je potreben opis in analiza pojavov (opredelitev namena in predmeta raziskovanja). Nato sledi postavljanje hipotez in njihovo preverjanje s pomočjo opazovanja in eksperimentiranja po skrbno načrtovanih metodah raziskovanja. Dobljeni rezultati raziskovanja so potem podvrženi dedukciji, ki omogoča sprejetje matematično formuliranih znanstvenih zakonov. Omenjena empirična metoda ni bila povsem sprejeta v duhovnih znanostih, ki so bile usmerjene na proučevanje človeka, družbe in kulture. Po Wilhelmu Diltheyu (1833–1911) *se duhovne znanosti nanašajo na dejanskost, ki jo je ustvaril človek (kultura), pri čemer človeški duh proučuje stvaritve samega sebe*. Zato njegovo prepričanje »da duha razumevamo in naravo razlagamo« (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1997).

Filozofija se danes ne ukvarja s področji, ki so poznana in jih pojasnjuje znanost. Vsa področja znanja pa mejijo na področja neznanega, ki jih obdaja. Ko se prispe do mejnih predelov in ko se jih prekorači, se pride iz območja znanosti v območje spekulacije. Spekulacija po Jermanu (1994) »pomeni izgradnjo filozofskih sistemov, ki izhajajo zgolj iz nepreverjenih in tudi nepreverljivih načel, ne ozirajo se na izkušnjo. Gre za teoretsko mišljenje nasproti praktičnemu vedenju«. *Ta spekulativna dejavnost je nekakšno raziskovanje in prav to, a ne samo to, je filozofija*. Po Bertrandu Russellu (1872–1970) »je znanost mogoče ločiti od filozofije. Bistvo vsake znanosti, ki je že nabrala določeno količino znanja, je mogoče določiti, opredeliti. Filozofije pa tako ni mogoče opredeliti. Četudi sta filozofija in znanost pri proučevanju "fizisa" ločeni, se v stremljenjih spoznavanja in razlaganja sveta dopolnjujeta. Zato jih je mogoče vedno gledati kot celoto«.

Filozofija razlaga svet čim bolj celostno in odpira poti znanosti. Znanosti je vse več, ni samo ena, ker nobena znanost ne proučuje sveta v celoti, ampak le njegove posamezne vidike ali sestavine. Zato vsaka znanost obravnava in raziskuje samo del stvarnosti s svojega zornega kota. Z napredovanjem znanosti si pridobiva vedno več znanja. Tudi na področju znanosti o športu – kineziologiji smo priča stalnemu razvoju novih znanstvenih ved in disciplin (Mraković, 1997). V svojem razvoju se nove discipline opirajo na obstoječo znanost. Navkljub hitremu razvoju znanosti pa se je izkazala očitna nemoč znanosti same, da se kar najbolj približa pojasnjevanju "vse resnice". Včasih se zdi, da s porastom spoznanj raste tudi zavedanje o nevedenju in nepoznavanju, kar zopet pripelje do pomena filozofskega razmišljanja. Znanost in filozofija sodelujeta in sta nujno neločljivo povezani pri proučevanju skupnega predmeta, vendar pa je po Christianu Wolfu (1679–1754) filozofija podlaga za razvoj vsakršnega sistema znanosti (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1997).

Teoretična zavest je vrsta zavesti, ki se oblikuje s pomočjo znanosti oziroma znanstveno-logičnega mišljenja. Znanost je po Kristanu (2000) »ena od oblik ali sestavin družbene zavesti«. Po Jermanu (1994) je znanost »predvsem tisto duhovno, intelektualno umevanje sveta, pri katerem se svet pojasnjuje celovito, s sistemom trditev, ki se jih lahko dokaže empirično«. Namen znanosti je na osnovi objektivnega empiričnega proučevanja prakse razvijati teorijo. Teorija nastaja in se razvija s pomočjo različnega znanja (fig. znanje – celota podatkov, ki si jih kdo vtisne v zavest z učenjem, študijem). Razvoj teorije športa se po Harrisovi (2000) lahko zagotovi z različnimi spoznanji; znanstvenimi, praktično-izkustvenimi in strokovnimi. Pomembne so vse oblike in izvori spoznanj, vse bolj pa se po Matiću in Bokanu (2005) kaže potreba po znanstvenih spoznanjih in sistemskemu razvoju teorije znanosti o športu. Teorija znanosti o športu je filozofska disciplina, ki proučuje namen, smisel, zgradbo, metode in rezultate znanosti o športu oziroma njenih disciplinah.

Pri oblikovanju teorije športa in telesne gibalne kulture sodeluje niz filozofskih in znanstvenih disciplin. Enega od možnih strukturalnih modelov teorije športa je predstavil Matvejew (1981). Dejstvo je, da vsi modeli strukture teorije športa vključujejo večje število različnih znanstvenih področij in disciplin. Nekatere od njih predstavljajo bolj formalne kvantitativne spoznavne discipline, druge bolj kvalitativne spoznavne discipline (Slika 1).

Slika 1. Kvalitativne in kvantitativne filozofske in znanstvene discipline.

Kvalitativne filozofske znanstvene discipline se nahajajo v zameknjenem delu, ki simbolizira nizko spoznavno zmoglost. Kvantitativne discipline se nahajajo v predelu svetlega dela, ki simbolizira večjo spoznavno zmoglost. Za razvoj novega znanja in teorije je potrebno razvijati vsa znanstvena področja v njihovem medsebojnem povezovanju. S pomočjo kvantitativnih znanstvenih disciplin

se bo prodiralo v področje kvalitativnih znanstvenih disciplin in področje neznanega. Zdi se, da se z razvojem sodobne znanosti vse bolj odkriva veličina neznanega, ki je bila v preteklosti pogosto predmet spekulativnih pogledov. Prav gotovo pa je prav nepoznano tisto, kar predstavlja izziv za filozofijo, ki po konceptualističnem vidiku Anselma Canterburyjskega (1033–1109) temelji na stvarih samih in šele preko njih prodira k splošnemu in skupnemu. Po Albertu Magnusu (1206–1280) se vprašanja, ki so na meji nepoznanega, tista, ki se lahko rešujejo s pomočjo razuma in so predmet filozofskega proučevanja in vprašanja, ki se rešujejo s pomočjo razodetja. Po Avreliju Avgustinu (354–430) se v veri lahko razgrne spoznavne zmoglosti in obratno lahko uvid – spoznanje potrjuje vero. Filozofija tako po Tomažu Akvinskem (1225–1274) temelji na ustvarjenih stvareh, medtem ko teologija izhaja iz Boga. Verski stavki so nadrazumski, niso pa protirazumski. Filozofija in znanost morata stalno težiti k pridobivanju novih spoznanj v skladu s pogledom Nikolaja Kuzanskega (1401–1464): »nič ni tako poznano, da ne bi moglo biti še bolj poznano« (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1997). Na osnovi znanstvenih spoznanj bo človek hitreje in uspešneje spreminjal sklad vednosti vsakdanjega življenja, ki pretežno temelji na pravih zdravega razuma. Za razvoj teorije športa je po Kristanu (2012) predvsem pomembno, da se znanje oblikuje in razvija v skladu s terminološkimi načeli, ki temeljijo na znanstvenem pristopu. Prva naloga na področju terminologije terja po Bouchardu (1992) skrb za razvoj izrazoslovja na strokovnem področju ter njegovo horizontalno in vertikalno členitev na študijska področja in podpodročja ter konkretne znanstvene discipline. Terminologija se na področju športa in kineziologije vse bolj razvija v slovenskem (Kristan, 2012), angleškem (Anshel, Freedson, Hamill, Haywood, Horvat in Plowman (1991) in tudi drugih jezikih). Pri razvoju jezika in verbalizacije s pomočjo teoretične zavesti se lahko pojavi po Ludwigu Klagesu (1872–1956) tudi nevarnost, da se življenjska realnost pretirano preobrazi v goli objekt, formalizem, besede in stavke, kar jo vse bolj analitično razčlenjuje in morda zaradi tega tudi uničuje ter omejuje njeno izvorno harmonijo. Na to je opozoril tudi Edmund Husserl (1859–1938) z mislijo, da »svet življenja« predstavlja osnovni smisel znanosti. Pretirana verbalizacija in abstraktno matematična objektivna členitev lahko vodita stran od nazornega subjektivnega sveta življenja in zato lahko izgubijo življenjsko pomembnost. Objektivne znanosti so vedno le subjektivne tvorbe človekove življenjske svetne prakse. V procesu oblikovanja teorije znanosti se lahko po Williamu Jamesu (1842–1910) ustvarjajo tudi prepričanja, ki niso podvržena kriteriju resnice, ampak so izraz posameznikovih subjektivnih in tudi objektivnih družbenih praktičnih interesov. Kriterij resnice je preizkušnja v praksi dosežene koristi. Ker so interesi in življenjske razmere različne, obstaja tudi več »hkratnih resnic« (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1997). Ne glede na raznovrstne omejitve in težave pri približevanju spoznavanja »objektivne resnice« je po Zeleniku (2000) filozofija nujno potrebna za razvoj znanosti oziroma teorije. Le skupaj lahko filozofija in znanost prispevata k kvalitativnemu razvoju prakse in kvalitati življenja posameznika ter družbe v celoti. Pri tem bi lahko po Christianu Wolfu (1679–1754) razumeli »filozofijo kot znanost o vseh možnih stvareh in znanost kot sistem, katerega podlaga je filozofija«.

Ustvarjalna in umetniška zavest v športu

Filozofija športa ne more biti usmerjena samo na spoznavanje, to vlogo vse bolj prevzema znanost o športu. V skladu s kritiko filozofije s strani Karla Marxa (1818–1883), »da so filozofi zgolj različno interpretirali svet, gre pa zato, da ga spremenimo«, je filozofija športa usmerjena tudi v ustvarjalno dejavnost, s katero se kreira kultura

športa. Njen razvoj je odvisen predvsem od ustvarjalne in umetniške zavesti, ki omogoča inovativno delovanje. Človeku je vrojena težnja po umetniškem delovanju na raznih področjih kulturnega ustvarjanja (glasbi, slikarstvu, plesni kulturi, gledališču, arhitekturi, oblikovanju, akrobatiki in tudi gibalno-športni kulturi). Umetniška zavest vzbuja neko vrsto ugodja oziroma neugodja. Še zlasti se umetniška zavest pojavlja pri zadovoljevanju kulturnih potreb. Zadovoljevanje teh potreb zahteva človekovo ustvarjalnost. Ta predstavlja po Henri Bergsonu (1859–1941) v življenju človeštva trajen ustvarjalni proces, ki ga stalno vzpodbuja »življenjski gon«, pri čemer se razvoj kulture diferencira v vedno nove forme (povzeto po Burkard, Kunzmann in Wiedmann, 1997). Pogoji za človekovo ustvarjanje je po Georgu Simmlu (1858–1918) njegova svoboda, ki ji je naloženo, da v sporu z odrevenelimi družbenimi formami odpira nove življenjske horizonte (ib.). Umetniška zavest se po Robertu (1995) kaže skozi raznovrstne vrhunske storitve, proizvode in dosežke ter zato pomembno oblikuje šport kot kulturo in umetnost. V športni in gibalni kulturi se dosežki udeležencev gibalne športne dejavnosti ne kažejo skozi pojme, številke, besede, stavke, znanstvene ugotovitve, ampak s praktično gibalno dejavnostjo, pri kateri gre za posebno obliko psihofizične in socialne aktivnosti ter ustvarjalnosti. Zaradi človekovih potreb po vrednotenju in spoznavanju dosežkov gibalne športne dejavnosti se ti potem kvantificirajo in spreminjajo v objekt praktične uporabnosti in koristnosti ter znanstvenega proučevanja. Ustvarjalnost v športu je sestavina generičnega bistva človeka, ki se v športu kaže skozi spontano igro duha in telesa. Po Petroviču (1981) »ustvarja človek s pomočjo športne dejavnosti specifičen svet, z merili lastnimi športu – in je torej per definitionem ustvarjalen«. Ustvarjalnost v športu se kaže v inovativnosti, posodobljenosti in izpopolnjenosti njegovega strokovnega delovanja. Ustvarjalnost strokovnjaka se ne sme enačiti z njegovo poklicno strokovno formalno usposobljenostjo. Ustvarjalnost je sposobnost za uspešno iskanje novih učinkovitih postopkov pri reševanju postavljenih nalog. Formalna strokovna usposobljenost pomeni obseg vseh sposobnosti in spoznanj, ki jih je posameznik osvojil v času formalnega usposabljanja. Ona sama po sebi ne zadošča, da se bodo strokovne naloge razreševale tudi na ustvarjalen način, ampak lahko skupaj z njo doseže najvišje rezultate ustvarjalnega dela. Za ustvarjalno delo v športu je potrebno znanje in to predvsem spoznanja, ki jih tvori filozofija športa pri proučevanju pojavnega sveta (fenomenov) oziroma po Immanuelu Kantu (1724–1804) stvari, ki nas obkrožajo, in ustvarjalne ideje, podkrepjene z inovativnim umetniškim navdihom.

Ustvarjalna zavest je osnova strokovne zavesti v športu

Strokovna zavest omogoča strokovno delovanje človeka in se posledično zaradi njega tudi razvija. Strokovna zavest je sestavina zavesti vsakega posameznika in se na posameznih področjih človekovega delovanja lahko kaže z različno širino in globino. Nosilci strokovne zavesti so na izbranem strokovnem področju strokovno usposobljeni posamezniki oziroma strokovnjaki. Na področju športne kulture so nosilci strokovne zavesti učitelji, trenerji, inštruktorji in managerji. Vrhunski strokovnjaki posedujejo vse oblike in ravni zavestnega delovanja (zdrav razum, praktične rutine, spretnosti, vedenja, občina strokovna znanja, ustvarjalnost in umetnost). Strokovna zavest je na nek način odraz refleksivne zavesti (iz. nlat. *reflexio* odsevanje, odsvitanje, odbijanje), ki temelji na filozofskem razglabljanju in premišljevanju ter je odraz oziroma odsev praktične in teoretične zavesti. Refleksivna zavest je po-

membna za vsakodnevno življenje in pomaga iskati odgovore na osnovno vprašanje: »Zakaj in kako nekaj počnemo?« Refleksivna zavest povezuje praktično objektno delovanje s subjektivnim razumom, z njegovo duševnostjo in omogoča poglobljanje vase. V fiziološkem smislu refleksivno delovanje organizma povzroča od volje neodvisne reakcije organizma na dražljaj. Refleksivna zavest pa v duševnem smislu temelji na voljni aktivnosti človeka. Refleksivna zavest pomaga razreševati nove in nepričakovane situacije. Človek se v svojem izkustvenem svetu neprestano nahaja v vrtincu novih, nepričakovanih dogodkov, procesov, pojavov, ki v njem sprožajo začudenje, dvom, vprašanja. Najprej se sprašuje o smislu, potem zakaj sploh nekaj počne, kaj je vzrok temu, kar oblikuje njegovo življenje. Vsa ta vprašanja spodbujajo v človeku željo po razjasnitvi, razumevanju in znanju, s pomočjo katerega bo lahko zadovoljivo pojasnjeval in razlagal pojave, dogodke, procese in okoliščine, v katerih živi in oblikuje svojo vednost. Refleksivna zavest predstavlja tudi gonilo motiviranega delovanja, ko išče način za uspešno razreševanje praktičnih problemov in doseganje ciljev delovanja.

Strokovnjak, ki ima poudarjeno ustvarjalno zavest, se bo pri razreševanju strokovnih problemov bolj oziral v prihodnost. S pomočjo ustvarjalne zavesti, v kateri se združujejo intelekt, intuicija in inspiracija, bo uspešneje izbral poti napredka strokovnega dela v praktičnem procesu. V svojem prizadevanju za boljše, naprednejše, modernejše, uspešnejše se bo uspešen strokovnjak stalno izobraževal in strokovno izpopolnjeval, odpiral v svet, zanimal za znanstveno raziskovalne rezultate itd.

Strokovnjak z nizko ustvarjalno zavestjo bo orientiran v preteklost, v ohranjanje obstoječega, ne vidi potrebe po razvoju stroke, prizadeva si ohraniti obstoječe stanje, potencira lastne poglede, občutke in izkušnje. V obnašanju do drugih virov spoznanj, ustvarjalnih napotkov bo nezaupljiv. Največkrat bo preprečeval vnos novega znanja, spoznanj in informacij v prakso, dokler se te zanesljivo ne preverijo. To pa pomeni neprestano capljanje za uspešnim strokovnim delovanjem. Za vrhunske strokovnjake je značilna visoka stopnja ustvarjalnega in umetniškega delovanja ter stalno učenje. Po Higginsu (2003) je športni učitelj in trener podvržen stalnemu učenju, v katerega ga silijo vsakodnevne nove situacije in stalno spreminjajoče situacije pri delu s športniki. Za uspešnega trenerja in učitelja je pomembno, da sprejema novo znanje in informacije ter še bolj pomembno, da je usposobljen za uspešno uporabo znanja pri vadbi športnikov.

Prepletenost strokovne zavesti s teoretično zavestjo in ustvarjalnostjo v športu

Neposredno strokovno delo v športni praksi nujno zahteva ustrezno teoretično zavest in ustvarjalnost. Kvaliteta strokovnega delovanja pa je odvisna še od množice drugih dejavnikov (motivacije nosilcev strokovnega dela, materialnih in finančnih pogojev, osebnostnih lastnosti strokovnih sodelavcev, družbeno-političnih in socialnih razmer v katerih strokovni sodelavci delujejo, delovne aktivnosti nosilcev strokovnega dela itd.). Strokovno delo, ki ga opravljajo nosilci strokovnega delovanja (športniki, trenerji, učitelji, inštruktorji, managerji), je predvsem neprekinjeno, kontinuirano in sistematično ustvarjalno delo, ki stalno zahteva nova spoznanja,

spretnosti, tehnike in znanja. Uspešnost realizacije strokovnega delovanja je bistveno odvisna od ustvarjalnosti.

Strokovnjak izvaja svojo vlogo tako, da bi ustvaril rezultate, ki bodo pomenili nekaj novega, dobrega in pomembnega. S strokovnim delovanjem si npr. ustvarja športno formo, širi pozitivno klimo za šport, vzgaja športnike, ustvarja prijateljske stike, medosebne odnose, širi medsebojne vezi, pogloblja samozavest in ustvarja določene predstave. Športni strokovnjak ustvarja tudi umetniško, zlasti ko gradi vrhunsko gibalno kompozicijo; razvija gibalne spretnosti in sposobnosti v skladu z zahtevami vrhunske tehnike in taktike; ustvarja celovito podobo uspešnega športnika; ustvarja in neguje vrednote športa. S svojim ustvarjalnim delovanjem strokovnjak vpliva na dinamiko dejavnosti posameznika, ekipe in ustvarja pomembne dogodke, včasih tudi zgodovinske vrednosti.

Z ustvarjalnim delovanjem se spreminja stanje športnikovih osebnostnih bio-psiho-socialnih razsežnosti tako, da bi se doseglo želene rezultate. Močan vpliv pa ima ustvarjalno delovanje tudi pri ustvarjanju podobe, pojmov o svetu, dogodkih in pojavih. V ustvarjalnem procesu strokovnjak ustvarja tisto, kar je resnično, kar obstoja v realnem svetu in je podprto z ustvarjalnim mišljenjem ter ravnanjem. Bistvo strokovne ustvarjalnosti trenerjev je ustvarjalno poseganje v življenje športnikov, njihov doživljajski čustveni svet na način, ki omogoča doseganje njihovih športnih ciljev.

Stopnje strokovne ustvarjalnosti v športu

Strokovna ustvarjalnost v športu je lahko različna in se lahko kaže na nizki, srednji in visoki stopnji. Doseganje visoke stopnje zahteva najprej uspešno premagovanje prvih dveh. Strokovnjak začetnik se najprej uvršča med nizko usposobljene in ustvarjalne strokovnjake. Šele s procesom izgrajevanja strokovne usposobljenosti se le-ta kvalitativno spreminja v smeri srednje in visoke stopnje strokovne ustvarjalnosti (Jošt, 1991). Ta proces se začne v trenutku, ko posamezna oseba prevzame strokovno vlogo in v njenem okviru začne zavestno delovati. Celoten proces poteka preko posameznih razvojnih faz, ki se vzročno posledično nadgrajujejo in dialektično prehajajo v različne kvalitativne ravni strokovne ustvarjalnosti. Uspešni strokovnjaki po Derkatschu in Issajewu (1986) ne morejo postati kar čez noč, ampak za to potrebujejo daljši čas, pri čemer morajo biti izpolnjeni mnogi pogoji, ki vplivajo na kvalitativno rast njihove poklicne strokovne ustvarjalnosti.

Celotno ustvarjalnosti bi po Musku in Pečjaku (1995) lahko razdelili na značilne stopnje:

- umetniška ustvarjalnost;
- znanstveno inovativna ustvarjalnost;
- izumiteljska in novatorska veččinarska ustvarjalnost;
- obrtniška ustvarjalnost.

Najvišja je raven umetniške ustvarjalnosti, najnižja pa stopnja obrtniške ustvarjalnosti. Umetnika pretežno vodi ideja, zamisel, vizija, obrtnika pretežno vodi praktično delovanje. A tudi umetnik mora praktično delovati. In tudi obrtnik ni povsem brez ideje oziroma zamisli. Razlika je v deležu obeh komponent. Pri umetniku teče proces predvsem v njegovi notranjosti, čeprav ga uresniči v zunanji dejavnosti. Pri obrtniku pa je njegov proces predvsem pogojen s praktičnim predmetnim delovanjem, čeprav ga tudi ne bi bilo brez prejšnjega mišljenja. Nova kvaliteta pri umetniški ravni ustvarjalnosti nastopi že v fazi seznanjanja s gradivom in pro-

blemi. Umetnik si bo pri seznanjanju s gradivom sicer pomagal s sistematičnim in uokvirjenim zbiranjem informacij. Vendar pa bo svoje zaznavanje usmeril na vse, kar pomembnega doživlja v svojem okolju. To so socialni odnosi, ekonomski odnosi, politični odnosi, narava in ljudje, ki jih srečuje.

Umetniku je prvi cilj spoznavanje in razumevanje življenja posameznika in športnega kolektiva. Odsotnost tabel, grafikonov, skic, kartic s podatki in zapiskov daje vtis, da umetnikovo delo ne terja zbiranja gradiva. To zbiranje teče namreč bolj v glavi kot v zunanjih sredstvih. Seveda pa si umetniki prav tako zapisujejo pomembna opažanja. Izbira gradivo poteka najprej neusmerjeno. To umetniku omogoča, da izbere veliko več gradiva, kot ga kasneje obdela, ustvari si nekakšno "zalogo", ki mu bo kasneje morda prišla prav. Zaradi nje ima večje možnosti za kombiniranje izkušenj in to mu daje večjo svobodo ustvarjanja. Pri delovanju potrebuje svobodo ustvarjanja in zato kratenje osebne svobode najbolj prizadene prav umetnika. Svoboda je tako rekoč pogoj njegovega ustvarjanja, ki je še prav posebej pomembno pri delovanju vrhunskih učiteljev in trenerjev. Trener umetnik opazuje in proučuje svet drugače kot ostali trenerji. Njegovo opazovanje je mnogo bolj subjektivno in se staplja z njegovimi čustvi, verovanji, vrednotami, stili in podobnimi notranjimi vsebinami. V ospredju so moralne kvalitete ljudi in visoka strokovna zavest, v kateri so upoštevane tudi športnikove osebnostne značilnosti in stopnja njegovega razvoja. Trener opažanja sproti predeluje in selekcionira z "notranjimi filtri". Trener umetnik si ne postavlja problema, a si postavlja številna vprašanja, spočetka še slabo povezana med seboj, na katera potem poskuša odgovoriti. V okolju, pri sebi in športnikih ugotavlja neravnotežja in ta postanejo pomemben vir njegovega oblikovanja. Poglavitna faza njegovega dela je rojstvo nove ideje, zamisli, fabule, modela, ki ga potem izpopolnjuje. Osnovna ideja se nato konkretizira, izpopolnjuje, vanjo vlaga umetnik trener drobne ideje in zamisli. Ves čas se zbiranje gradiva nadaljuje. Trener umetnik sme in tudi mora kršiti to, kar je opažal (sicer bi bilo njegovo delo samo fotografija). Njegovo ustvarjanje ima globoko spoznavno abstraktno in intuitivno-inspiracijsko duhovno vrednost, ki se skozi nove kombinacije staplja v neke nove ideje in ideale. Za takšno ustvarjanje je poleg visokega znanja potrebna intuicija, inspiracija, nazorna zavest in domišljija, za katero je Albert Einstein menil, da je najbolj pomemben del inteligentnosti človeka. Trener umetnik je v ustvarjalnem procesu čustveno zelo zavzet, prisoten in udeležen. Pri umetniškem delovanju trenerja so predvsem pomembna čustva. Njegova čustva skupaj z interesi, s stališči, s prepričanji, z vrednotami, z zaznavami in opažanji pomembno vplivajo na učinkovitost njegovega ustvarjalnega delovanja. Trener umetnik je praviloma tudi mojster izražanja in poseduje visoko razvite pedagoške ustvarjalne sposobnosti ter druge osebnostne kvalitete in znanja, ki po Derkatschu in Issajewu (1986) tvorijo dejavnike pedagoške umetnosti.

Trener umetnik se odlikuje tudi v humorju in duhovitosti. Po mnenju psihoanalitikov humor sprošča potlačene impulze in na dovoljen način uvaja "princip zadovoljstva". Humor najprej dvigne aktivacijo organizma, napetost, ki jo potem naglo sprosti. Nastopi sproščeno stanje, smeh, zadovoljstvo, ki vodi k razrešitvi problemov. Trener umetnik se odlikuje tudi z duhovitostjo. V duhovitem stavku je običajna in neposredna misel, povedana na manj običajen in posreden način. Z močnejšimi dozami humorja trenerji znižujejo napetost tekmovalcev pred in med tekmovanjem. S

svojo duhovitostjo pa preprečujejo monotonost in dolgočasnost na treningu.

Seveda je za uspešno delo trenerja dokaj pomembno, da preide vse stopnje ustvarjalnosti in da končno doseže umetniško raven. Pri tem mora biti sposoben razmišljati na vsakem nivoju in tudi predpostaviti vzroke in učinke ali posledice lastnega delovanja. Dejstvo pa je, da bo trener s poudarjeno umetniško komponento zlahka razumel trenerja obrtnika, medtem ko bo trener obrtnik težko razumel delovanje trenerja umetnika. Vse stopnje ustvarjalnosti mora trener dosegati skozi ustrezno strokovno praktično delovanje. Trener, ki ne gre skozi praktični proces, ne bo mogel razviti ustvarjalnih sposobnosti ter pedagoških spretnosti. Pri njem se bodo sicer prepletali različni vzorci obnašanja in delovanja, ki pa ne bodo preverjeni v praksi. Za trenerja, ki nima praktičnih izkušenj in se praksi izogiba, je nevarno, da se bo pod vplivom okolja na dolgi rok spremenil v trenerja sanjača ali trenerja birokrata, ker mu to zagotavlja kar najbolj mirno in najmanj pretresljivo funkcioniranje. Trener umetnik si bo pri svojem delu ustvaril dokaj široko ekipo različnih sodelavcev, pomočnikov in svetovalcev, ki mu bodo osvetljevali posamezne izseke njegovega delovanja na strokovno-znanstven način. Drugi mu bodo svetovali na osnovi lastnih izkušenj in strokovnega vedenja. Trener umetnik bo te informacije v skladu s svojo osebnostno noto in vodstveno pedagoško uspešnostjo sistematično urejal ter jih uporabljal pri svojem delu. V svojem timu bo potreboval trenerje pomočnike, ki naj bi bili visoko strokovno usposobljeni in ustvarjalni. Ostali pomočniki so lahko z nižjo stopnjo ustvarjalnosti, saj bodo pomagali pri fizični realizaciji programov dela. Seveda bo pri sestavljanju trenerske ekipe glavni trener manager upošteval značilnosti športne skupine in tudi individualne posebnosti športnikov. Prav neupoštevanje teh značilnosti bi lahko privedlo do popolne blokade uspešnega delovanja v skupini. Da bo učitelj trener dosegel umetniško stopnjo, mora najprej osvojiti ustrezna znanja na področju svoje športne stroke. Pri tem je priporočljivo, da naj bi imel tudi osebne tekmovalne izkušnje. To pa ne pomeni tudi vrhunskih rezultatov. Izkušnje kažejo, da ti trenerji preveč poudarjajo svoj osebni pogled in izkušnje ter težko dopuščajo nove in drugačne poti k doseganju vrhunskih dosežkov. Če je bilo dobro za njih, potem mora biti dobro tudi za njihove učence. Ustvarjalno strokovno delovanje bo praviloma utrjevalo uspešnost delovanja trenerja in dvigovalo njegovo strokovno poklicno avtoriteto. Neuspešno delovanje trenerja v praksi lahko povzroči njegovo odtujevanje ustvarjalnemu delu. Vztrajanje v neustvarjalnem praktičnem okolju delovanja bi lahko povzročilo, da ga bo to okolje spremenilo postopoma v trenerja sanjača ali trenerja birokrata. Seveda bi to pomenilo za športno delovanje trenerja v nekem okolju pravo osebno tragedijo. Za trenerje začetnike je strokovno praktično delovanje z mladostniki nekoliko lažje, ker oni še nimajo izoblikovane osebne strukture in se jih zaradi tega lažje osebno usmerja in razvija. Težko pa bo trener začetnik lahko ustvarjalno deloval pri starejših, izkušenih tekmovalcih. Oni imajo že izoblikovano osebno strukturo in razvite ustvarjalne potenciale, ki so v največji meri kontaminirani tudi s socialno stranjo športnikovega življenja. Dobro je, da bi trener poznal zgodovino športnikovega zorenja. Na ta način bo lažje razumel in vodil športnikov razvoj. Seveda se na vsaki razvojni stopnji športnike ustvarjalnosti v prepletenosti z okoljem in trenutnimi situacijami kažejo potrebe po neprestanem reševanju zapletenih situacij v skladu s športnimi pričakovanji, željami in cilji. Tu pa je v tekmovalnem športu praviloma v ospredju vprašanje športnikov uspešnosti, ki se kaže skozi njegov tekmovalni dose-

žek. Ta pa je praviloma v večini športnih zvrsti izražen v relativno enostavnem fizikalnem prostoru, ki ga je Albert Einstein opisal kot prostorsko časovni kontinuum, v katerem najprej veljajo in odločajo fizikalne lastnosti (metri, sekunde ...), ki sooblikujejo dinamični inercialni sistem. Prav tem ciljnim kriterijskim značilnostim se morajo podrediti vsi bio-psiho-socialni dejavniki uspešnosti športnikov, ki potem skupaj s slučajnimi dejavniki odločijo o njihovi tekmovalni uspešnosti.

Literatura

1. Aitchison, J. (1999). Predgovor. V: Comrie, B., Matthews, S. in Polinsky, M. (Ured.). *Atlas jezikov – izvor in razvoj jezikov*. Ljubljana, DZS.
2. Allaire Y., Firsirotu M.E. (1985). *Theories of Organizational Culture*, Organization Studies.
3. Andolšek, M. D. (1995). *Organizacijska kultura*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
4. Anshel, H. M., Freedson, P., Hamill, J., Haywood, K., Horvat, M., in Plowman, A. S. (1991). *Dictionary of the Sport and Exercise Sciences*. USA: Human Kinetics Books.
5. Aronson, E., Wilson, D. T. in Akert, M. R. (1998). *Social Psychology – third edition*. Longman, An imprint of Addison Wesley Longman, Inc.
6. Bajec A. et. al. (1994). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: DZS.
7. Bolle de Bal, M. (1990). *Plačilo za uspešnost v sodobni družbi*. Kranj: Moderna organizacija. Kranj.
8. Bouchard, C. (1992). *The field of the Physical Activity Sciences*. In: Bouchard, C., McPherson, B. D., in Taylor, A. W. (Eds.). *Physical Activity Sciences*. USA: Human Kinetics Books.
9. Burkard, F. P., Kunzmann, P. in Wiedmann, F. (1991). *DTV atlas filozofije*. Ljubljana: DZS.
10. Derkatsch, A. A. in Issajew, A. A. (1986). *Der Erfolgreich Trainer*. Berlin: Sportverlag.
11. Giddens A. (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*, Polity Press.
12. Haag, H. (1996). *Sportphilosophie*. Schorndorf: Verlag Karl Hofmann.
13. Haralambos, M. in Holborn, M. (1999). *Sociologija – teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
14. Harris, C. J. (2000). *Phylosophy of Physical Activity*. In: Hoffman, J. S., in Harris, C. J. (Eds.). *Introduction to Kinesiology – studing Physical activity*.
15. Higgins, A. (2003). *Best Coaches best Practices*. Canada: Higgins House.
16. Horne, J., Tomlinson, A. in Whannel, G. (1999). *Understanding Sport*. USA: E & FN Spon.
17. Hribar, T. (1991). *Teorija znanosti in organizacija raziskovanja*. Ljubljana: FSPN.
18. Jerman, F. (1994). *Filozofija*. Ljubljana: DZS.
19. Jošt, B. (1991). Trenerjeva pedagoška ustvarjalnost. *Šport*, 39 (1), 9-13.
20. Jošt in sod. (1998). *Poznavanje, priljubljenost in nacionalni pomen športnih panog*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
21. Kluckhohn, C. (1951). *The concept of culture*. V Lerner, D. in Lasswell, H. D. (ur.) *The Policy Sciences*. Stanford: Stanford University Press.
22. Kneller, F. G. (1965). *Educational Anthropology: An introduction*. USA: John Wiley.
23. Kretschmar, R. (1994). *Practical philosophy of sport*. USA: Human Kinetics.
24. Kristan, S. (2000). *Športoslovje na slovenskem danes*. Ljubljana: Fakulteta za šport.

25. Kristan, S. (2012). *Športni terminološki slovar*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
26. Kroeber, A. L. (1952). *The Nature of Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
27. Kruse, B. (1996). *100 let olimpijskih iger* (nas. izv. *Die Chronik 100 Jahre Olympische Spiele*). Ljubljana: Založba mladinska knjiga.
28. Kunzmann, P. Burkard, P. F. in Wiedmann, F. (1991). *DTV – Atlas Philosophie*. Munchen: Deutscher Taschenbuch Verlag.
29. Massengale, J. D. in Swanson, A. R. (1997). *Exercise and Sport Science in 20 th-Century America*. V: Massengale, J. D. in Swanson, A. R. (Eds.). *The History of Exercise and Sport Science*. USA: Human Kinetics.
30. Matić, M., in Bokan, B. (2005). *Opšta teorija fizičke kulture*. Beograd: Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu.
31. Matvejew, L. P. (1981). *Grundlagen des sportlichen Trainings*. Berlin: Sportverlag.
32. Moorhead, G. in Griffin, W. R. (1995). *Organizational Behavior – Managing people and organizations*. Boston, Toronto: Houghton Mifflin Company.
33. Morris, N. (1996). *Olimpijske igre 1996*. Državna založba Slovenije.
34. Mraković, M. (1997). *Uvod u sistematsku kineziologiju*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu.
35. Musek J., in Pečjak V. (1995). *Psihologija*. Ljubljana: Educy.
36. Pediček, F. (1970a). *Pogledi na telesno vzgojo, šport in rekreacijo – pedagoški, psihološki in filozofski vidiki (prvi del)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
37. Pediček, F. (1970b). *Pogledi na telesno vzgojo, šport in rekreacijo – pedagoški, psihološki in filozofski vidiki (tretji del-Šport)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
38. Petrovič, K. (1981). *Sociologija telesne kulture*. Ljubljana: Visoka šola za telesno kulturo.
39. Petrovič K. in Doupona M. (1996). *Sociologija športa*. Ljubljana: Fakulteta za šport.
40. Petrovič in sod. (1991). *Šport v Republiki Sloveniji - dileme in perspektive*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
41. Robbins, P. S. (1991). *Organizational Behavior (Concepts, Controversies, and Applications)*. Fifth Edition. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J. 07632.
42. Roberts, J. T. (1995). *Sport, Art, and Particularity – The best Equivocation*. In: Morgan, J. W. in Meier, K.V. (Eds.). *Philosophic inquiry in sport*. Champaign: Human Kinetics.
43. Schein, E. H. (1987). *Organizational Culture and Leadersheep, A Dynamic View*. Jossey-Bass Publishers.
44. Sruk, V. (1995). *Filozofija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
45. Starc, G. (2003). *Discipliniranje teles v športu*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za kineziologijo.
46. Starosta, W. (2010). *Human movement science – anthropokinesiology*. Warsaw: International association of Sport kinetics.
47. Trstenjak, A. (1988). *Dobro je biti človek*. Ljubljana: Katehetski center.
48. Worth, S. (1994). *Pravila iger* (Rules of the Game). /Velika ilustrirana enciklopedija vseh športov sveta/. Ljubljana: DZS.
49. Wuest, D. A. in Bucher, C. A. (1999). *Foundations of physical education, exercise science, and sport – fourteenth edition*. Boston: McGraw - Hill Companies.
50. Zelenika, R. (2000). *Metodologija i tehnologija izrade unanstvenog i stručnog djela*. Rijeka: Ekonomski Fakultet u Rijeci.

■ Viri

1. *SLOVAR slovenskega knjižnega jezika* (1994)/ [glavni uredniški odbor Anton Bajec et.al.] izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti in Inštitut za slovenski jezik Frana Ramouša. Ljubljana: DZS.

Prof. dr. Bojan Jošt, prof. šp. vzg.
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
bojan.jost@fsp.uni-lj.si